

FÖRDJUPNING

Räntehöjningar påverkar både skatteutgifter och skatteinkomster

Stigande räntor har medfört att hushållens ränteutgifter har ökat, och därmed även hushållens ränteavdrag. Samtidigt har stigande räntor en positiv effekt på statens skatteintäkter från hushållens räntebärande tillgångar. Utifrån gällande regelsystem och med nuvarande fördelning av tillgångs- och skuldstockar indikerar beräkningar att högre räntor får en positiv direkt effekt på de offentliga finanserna. Det är viktigt att notera att den samlade effekten av ränteförändringar på de offentliga finanserna påverkas av fler poster såsom räntorna på den offentliga skulden och på innehavet av finansiella tillgångar. Dessa effekter beaktas inte i denna fördjupning.

Till följd av det högre ränteläget har hushållens ränteavdrag³² stigit kraftigt det senaste året (se diagram 110). Även om bolåneräntorna är ungefär i linje med vad de var vid inledningen av finanskrisen är hushållens ränteavdrag nu högre, vilket beror på att hushållens skulder nu är högre. Hushållens samlade skulder enligt finansräkenskaperna har följt en snabbt stigande trend sedan 2000, och har sedan 2008 mer än dubblats (se diagram 111).

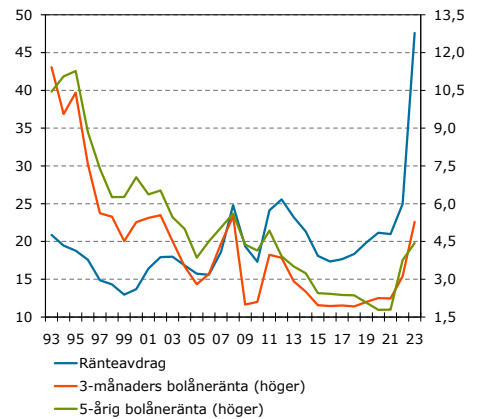
Även hushållens ränteinkomster och andra kapitalinkomster påverkas av stigande räntor. En analys av hur stigande räntor påverkar statens inkomster av kapital skatter behöver därför även beakta kapitalinkomster som direkt påverkas av ränteläget. Även avkastningsskatten behöver inkluderas i analysen (se marginalrutorna ”Avkastningsskatt” och ”Överskott eller underskott av kapital”).

I tabell 15 redovisas de kapitalskattebaser som påverkas direkt av stigande räntor. Hushållen påverkas genom räntan på sina lån och/eller insättningsräntan på sitt sparkonto. Tillgångar på investeringssparkontot beskattas med en schablon som utgår från statslåneräntan. Avkastningen på räntefonder som beskattas påverkas också av ränteläget på marknaden. Hushållens sparande i kapitalförsäkringar och tjänstepensioner samt privat pensions-sparande beskattas med en schablon som baseras på statslåneräntan. Denna skatt kallas avkastningsskatt.

³² Det som i vardagligt tal kallas för ränteavdrag kan lite förenklat beskrivas som att en individ minskar sin skatt med 30 procent av individens faktiska ränteutgifter under ett år. Ränteutgifterna dras i första hand av mot andra kapitalinkomster och överskjutande del berättigar till skattereduktion för underskott av kapital, vilket minskar individens övriga inkomstskatt (se marginalrutan ”Överskott eller underskott av kapital”).

Diagram 110 Ränteavdrag och bolåneräntor

Miljarder kronor respektive procent

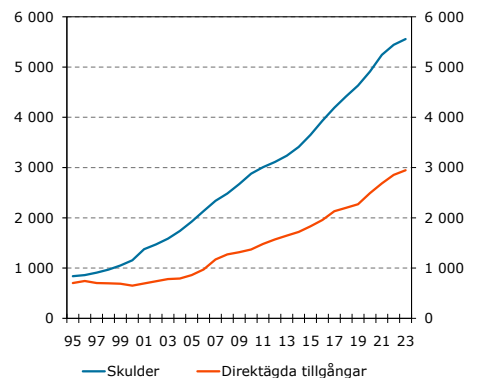

Anm. Hushållens skattereduktion för underskott av kapital, så kallat ränteavdrag.

Källor: ESV och Konjunkturinstitutet.

Diagram 111 Hushållens direktägda räntebärande tillgångar och skulder

Miljarder kronor

Anm. Enligt finansräkenskaperna. Hushållens direktägda räntebärande tillgångar utgör bara en delmängd av hushållens beskattningsbara tillgångar som påverkas av räntan, se tabell 15.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 15 Skattebaser som direkt påverkas av en högre ränta

Underlag för beskattning	Beskattningssätt	Skattesats (procent)
Hushållens skulder	Skattesatsen tillämpas på den faktiska ränteutgiften	-30 ¹
Hushållens direktägda räntebärande tillgångar	Skattesatsen tillämpas på den faktiska ränteinkomsten	30
Investeringsparkonto	Schablonbeskattning (statslåneräntan ökat med en procentenhet) ²	30
Räntefonder	Utdelningen från fonden beskattas med skattesatsen	30
Kapitalförsäkring	Schablonbeskattning, (statslåneräntan ökat med en procentenhet) ¹	30
Tjänstepensioner och privat pensions sparande	Schablonbeskattning, statslåneräntan ¹	15

¹ En negativ skattesats innebär en skattereduktion. Vid ett underskott av kapital på mer än 100 000 kronor är skattesatsen 21 procent.

² Statslåneräntan avser föregående år.

³ Andelar i räntefonder beskattas även när andelarna avyttras, samt löpande genom schablonintäkt på 0,4 procent av tillgångarnas värde. I denna analys beaktas bara beskattningen av avkastningen, som sker löpande varje år under tiden för innehavet.

Källor: Finansdepartementets rapport Beräkningskonventioner 2023.

HUR PÅVERKAS STATENS SKATTEUTGIFTER OCH SKATTEINKOMSTER AV EN RÄNTEHÖJNING?

För att illustrera hur statens inkomster av kapital skatter påverkas direkt av högre räntor har Konjunkturinstitutet gjort en enkel beräkning.³³ I tabell 16 redovisas beräkningsresultatet av att ränteläget höjs med 1 procentenhet. Givet den bedömda sammansättningen av tillgångs- och skuldstockar 2023 innebär en höjning av räntan att nettoeffekten på statens inkomster av kapital skatt blir positiv. Visserligen ökar ränteutgifterna, vilket medför högre ränteavdrag. Men denna effekt motverkas av högre schablonbeskattning av sparande på investeringssparkonto och ökad skatt från ränteinkomster. Till detta kommer också högre inkomster i form av avkastningsskatt.

Beräkningen visar att en höjning av ränteläget med 1 procentenhet medför att skatteinkomsterna ökar med ca 8 miljarder kronor 2023, vilket motsvarar ca 0,3 procent av den offentliga sektorns totala skatteinkomster, eller ca 8 procent av hushållens

Avkastningsskatt

För sparande i tjänstepensioner, privat pensions sparande och kapitalförsäkring tas skatten ut i form av avkastningsskatt. Skatten betalas in av företaget som tillhandahåller sparprodukten men det är i ekonomisk mening förmånstagaren som bär kostnaden genom att skatten dras av från tillgångarna. Avkastningsskatten på pensions- och kapitalförsäkringar baseras på statslåneräntan. För kapitalförsäkringar beräknas skattebasen som ingående värde 1 januari året efter beskattningsåret multiplicerat med statslåneräntan ökat med 1 procentenhet. Skattebasen för tjänstepensioner är försäkringskapital multiplicerat med statslåneräntan.

Överskott eller underskott av kapital

Alla individers kapitalinkomster och kapitalutgifter summeras till ett underlag. Underlaget kan antingen vara positivt (överskott av kapital) eller negativt (underskott av kapital).

Om individen har ett överskott av kapital beskattas det med 30 procent.

Om individen har ett underskott av kapital, exempelvis om individen har stora ränteutgifter och i övrigt små kapitalinkomster, berättigar det till skattereduktion för underskott av kapital, vilken minskar den skatt som individen annars skulle vara skyldig att betala i form av dels kommunal och statlig inkomstskatt (på t.ex. arbetsinkomster), dels kommunal fastighetsavgift och statlig fastighetsskatt. Skattereduktionen uppgår till 30 procent av underskottet upp till 100 000 kr och 21 procent därutöver, dock som mest det belopp som individen annars skulle ha betalat i form av de skatter som anges ovan.

Skattereduktion för underskott av kapital skiljer sig från vad enbart ränteavdragen är av två skäl. Individer med kapitalinkomster drar delvis eller helt av ränteutgifterna mot kapitalinkomster och kapitalvinster. Därtill ingår även kapitalförluster i beräkningen av underskott av kapital. Dessa båda poster är förhållandevis små, vilket gör att skattereduktionen för underskott av kapital ger en förhållandevis god bild av ränteavdragens omfattning.

³³ Observera att beräkningen inte beaktar den totala effekten på statens finanser av stigande räntor. Till exempel exkluderas analys av hushållens kapitalinkomster från kapitalvinster (till exempel vid husförsäljningar) som även de indirekt kan påverkas av ränteläget. Vidare inkluderar inte analysen vad som händer med statens ränteinkomster eller ränteutgifter på statens tillgångar och skulder.

kapitalskatter och avkastningsskatt. Sedan 2021 har hushållens bolåneräntor och statslåneräntan stigit med ca 2 procentenheter (se diagram 110). Det är viktigt att poängtera att beräkningen inte beaktar att hushållen kan ha bundna lån och att en högre ränta därmed inte får effekt på en gång.

Tabell 16 Direkta effekter på skatteinkomster från kapitalbeskattning av 1 procentenhet högre räntor

Miljarder kronor om inget annat anges. Prognos för 2023. Inom parenteser resultat från motsvarande beräkningar hösten 2018.

Underlag för beskattning	Skattesats i procent	Skattebas	Förändring i skatteinkomster
		5 500	
Hushållens skulder	-30	(4 300)	-16,5 (-12,9)
Hushållens direktägda räntebärande tillgångar	30	2 900 (2 000)	8,7 (6,0)
Investeringsparkonto	30	1 500 (900)	4,5 (2,7)
Räntefonder	30	300 (200)	0,9 (0,6)
Kapitalförsäkring	30	700 (400)	2,1 (1,2)
Tjänstepensioner och privat pensionssparande	15	5 800 (4 100)	8,7 (6,2)
Totalt effekt på skatteinkomster från kapitalbeskattning			8,4 (3,8)

Anm. Beräkningarna hösten 2018 redovisades i fördjupningen "Direkta effekter av högre räntor på statens inkomster från kapitalskatt" (Konjunkturläget oktober 2018).

Källor: Beräkningskonventionen för 2023, FASIT2021 framskriven till 2023, Fondbolagens förening och Konjunkturinstitutet.

I fördjupningen "Direkta effekter av högre räntor på statens inkomster från kapitalskatt" i Konjunkturläget oktober 2018 gjordes en liknande beräkning utifrån de prognostiserade skattebaserna för 2018. Effekten var även då positiv för statens skatteinkomster men den var hälften så stor som i den nya beräkningen. Att effekten är större nu jämfört med vad den var i beräkningen som gjordes 2018 beror på att skattebaserna för tillgångarna har vuxit mer än hushållens räntebärande skulder har gjort. Sedan 2018 har hushållens skulder vuxit med nästan 30 procent (se tabell 16), medan räntebärande tillgångar har vuxit med 45 procent och tillgodohavande på investeringssparkonto har vuxit med nästan 70 procent. Därtill har tillgångarna i kapitalförsäkringar och pensionsförsäkringar vuxit med drygt 40 procent.